

Bornholms største møntskat

Intet sted i Danmark er der fundet så mange skatte fra vikingetid og tidlig middelalder som på Bornholm. I dag kender vi mere end 80 skatte nedlagt i tiden 900-1150, og næsten hvert år finder øens dygtige metaldetektorbrugere nye skatte. De består af genstande produceret i mange forskellige områder fra England i vest til Kalifatet i sydøst, og de vidner om vikingernes omfattende netværk af kontakter i Europa.

*

Bornholms hidtil største vikingetidsskat så dagens lys, da amatørarkæolog Finn Jensen i august 2006 gik en tur over marken ved Nørremølle lidt nord for Nexø. Her fandt han en stor koncentration af sølvgenstande i pløjelaget og blev klar over, at det var en nedgravet skat. Bornholms Museum optog skatten, der var deponeret i et lerkar, hvoraf kun bunden stod tilbage.

Nørremølleskatten består af knapt to kilo sølv fordelt på 1194 mønter, 170 smykker og 87 andre genstande som barrer og smelteklumper. Den største gruppe mønter er tyske; 846 stk. udgør omkring halvdelen af skattefundets samlede vægt. Især nordtyske møntsteder dominerer, hvilket hænger sammen med, at man omkring 950 begyndte at udvinde massive sølvforekomster og præge store mængder af mønter i Harzen. Særligt de såkaldte Otto-Adelheid penninge, der formentlig er præget i Goslar, dominerer de danske og skånske fund, og således også Nørremølleskatten.

Den næststørste gruppe af mønter er engelske. Selv om London er stærkt repræsenteret, er de engelske mønter fordelt over flere forskellige møntsteder end de tyske mønter. England havde allerede i vikingetiden et velordnet nationalt møntsystem, hvor mønterne kunne cirkulere frit over

hele landet. Det er formentlig derfor, at hele 27 engelske møntsteder er repræsenteret i fundet.

Ud over de tyske og de engelske mønter er der 45 skandinaviske og 8 bøhmiske mønter samt en gruppe på 72 såkaldte kufiske dirhems, præget i de nuværende lande Iran, Iraq, Syrien og Rusland. Ud fra mønternes datering kan vi fastslå, at skatten er gemt væk en gang i 1020'erne eller 1030'erne.

Mens mønterne viser en stærk vestlig orientering, peger smykkematerialet i en anden retning. Den overvejende del af smykker er fra det slaviske område i det nordlige Polen, mens en del arm- og halsringe ikke kan stedfæstes nærmere end til Skandinavien eller det baltiske område. S sammensætningen af skatten passer dermed ind i det generelle billede, vi har af skattefundene på Bornholm. I den tidlige vikingetid domineres de af kufiske dirhems, men fra første halvdel af 1000-årene bliver de østlige mønter erstattet af vestlige mønter fra især Tyskland og England.

Når man skulle handle på Bornholm i vikingetiden, anvendte man ikke et møntsystem, som det vi kender i dag. Det var genstandens sølvindhold, der afgjorde værdien. Skattefundenes blanding af mønter, smykker, barrer, klippet sølvblik, smelteklumper og meget mere viser dette. Mange af sagerne, selv de smukke slaviske smykker, er klippet i små stykker, øjensyn-

Nørremølleskatten i sin helhed med stabler af mønter, sølvbarrer samt bøjede og ituklippede smykker. Skatten kan tidligst være nedlagt i år 1024.

ligt for at imødekomme en bestemt værdi under handlen. Sølvgenstandenes vægt fordeler sig i forskellige grupperinger, og sammenholdt med andre fund fra Østersøområdet fortæller det, at Bornholm sam-

men med Skåne og det nordlige Polen indgik i et økonomisk system, der adskiller sig fra resten af Danmarks. Det sætter spørgsmålstegn ved, om Bornholm var en del af det unge danske rige i hele 1000-tallet, om

Ituklippede smykker fra det slaviske område. De fleste perler er produceret i sølvblik og er elegant dekoreret med filigran og granulation. Lidt under naturlig størrelse. – Fotografierne skyldes John Lee, Nationalmuseet.

den i en tid var en selvstændig enhed eller øen var underlagt en anden kongemagt i Østersøen.

Da genstandenes værdi afhang af sølvindholdet, var man naturligvis interesseret i at vide, hvor meget sølv, det enkelte smykke eller den enkelte mønt indeholdt. Sølvindholdet blev derfor kontrolleret, in-

den en handel blev indgået. Denne skik træder tydeligt frem i skattefundene. Rent sølv er blødt, mens sølv iblandet f.eks. kobber er mere hårdt. Sølvets lødighed kunne bedømmes ved at bøje genstanden eller ved at stikke/skrabe i genstanden med en kniv. Ikke mindre end 97% af genstandene i Nørremølleskatten er blevet testet for de-

Kun to smykker i det store skattefund, såkaldte tinderinge, har overlevet deres færd gennem vikingetidens handelssystem og er stadig intakte (se Skalk 2011:1). Det er dog tydeligt, at ringene ikke blev gemt med henblik på fremtidig anvendelse, da rester af flere af deres ituklippede »makere« også optræder i skatten. Gengivet i målestok 2:3.

res sølvindhold på en af disse måder. Både skattens sammensætning af mønter og smykker, genstandenes fragmentering og de mange testmærker for sølvets lødighed fortæller os, at skattens ejermand formentlig har *handlet* sig til den store mængde sølv. Der er således hverken tale om plynderingsgods eller krigsbetaling.

Men hvem var skattens ejer? For at sikre, at hele skatten blev bjerget, fortog Bornholms Museum i 2007 en mindre udgravning på skattens fundsted. Undersøgelsen viste, at skatten var gravet ned på en vikingetidsbebyggelse i nærheden af en stor sten, der nu var fjernet. Kun få meter nord for skatten fandtes resterne af den vestlige del af en hustomt. Ud fra de genstande, der blev fundet i stolpehullerne til huset, er det sandsynligt, at bygningen har stået samtidig med skatten. Husets beboere har formentlig ejet den store skat, der så at sige var gravet ned i baghaven. Desværre var det kun muligt at undersøge en lille del af bopladsen, og det er derfor vanskeligt at sige noget nærmere om beboernes status og levevej. Men sammenligner vi med andre skattelokaliteter på Bornholm, er det slående, at hovedparten af skattene tilsyneladende er nedgravet på, hvad vi vil betegne som almindelige gårde. Ud over skattene er der intet i de øvrige fundgenstande, der viser en særlig høj social status. Ej heller husenes størrelse er særligt prangende.

*

Det er endnu lidt af en gåde, hvordan og hvorfor alle disse rigdomme er havnet på øen. Bornholms centrale placering ved Østersøens handelsruter er formentlig vigtig. Bornholmerne har været aktive handlende, især med områderne nord og syd for. Men hvad handlede de egentlig med? Var de fiskere, der oplevede et tidligt sildeeventyr? Var det dygtige skibsbyggere? Eller var det specialiserede handelsfolk, der udnyttede øens placering?

Disse fire genstande viser tydelige spor efter at være testet for deres sølvindhold. Øverst til højre er en møntblanket (en upræget mønt) bøjet og derefter testet langs den bøjede ryg. Øverst til venstre ses en engelsk mønt med kraftige testmærker i midten. De to nederste genstande, et brudstykke af en arm- eller halsring og en sølvbarre, har begge testmærker langs kanten. Naturlig størrelse.

Indtil videre må disse spørgsmål forblive ubesvarede, men vi kan måske komme tættere på at belyse, hvorfor Nørremølleskatten blev gemt og siden glemt. På bopladsen var der tydelige tegn på, at huset var brændt, hvilket ikke er ualmindeligt på bopladser med skattefund.

Måske var skattens ejere udsat for overfald, der gjorde, at de ikke kunne hente skatten igen. Den isolerede ø har uden tvivl været sårbar overfor angribende fjender og pirater. Bornholms strategiske placering har derfor både bragt velstand og ulykke til øens beboere.

Gitte Ingvardson